

Posudek vedoucího na bakalářskou práci Kláry Bulvasové (FF UK - hindština)
"Žena a kasta"

Posluchačka bakalářského studia oboru hindština si za téma své práce zvolila rozbor vztahu mezi genderem na jedné straně a příslušností ženy k určité kastě na straně druhé. V literatuře k tématu, jež měla autorka práce k dispozici, není tato otázka zodpovídána jednoznačně. Proti stanovisku, že rozhodující roli hrají genderové a generační vztahy v rámci rodiny, se v literatuře argumentuje poukazem na skutečnosti, které dokládají významnou roli, jež v životě ženy hraje její příslušnost ke konkrétní kastě. Jde o téma, jehož zpracování je nepochybně užitečné a pro autorku přínosné už proto, že jí dává nahlédnout do nesmírně složité a mnohotvárné problematiky, jež má pro pochopení soudobé indické společnosti velký význam. Možnost získat si obecnou představu o problematice je ovšem na úrovni bakalářské práce vykoupena nezbytností věnovat pozornost právě obecným aspektům (definici kasty a varny, strategiím sociální mobility aj.) a rezignovat na zaměření na konkrétní případy zkoumané podrobněji v jejich časovém a místním kontextu. Autorka se opírá vesměs o sekundární literaturu; její přehledné zpracování a ujasňování problému ale může tvořit užitečné východisko pro případný budoucí terénní výzkum přímo v Indii.

Po úvodní kapitole, v níž autorka vymezuje téma a představuje základní literaturu, o níž se opírá, se věnuje ujasnění termínů kasta a gender (kapitola 1) a všímá si vývoje vztahu těchto dvou faktorů v koloniálním období (kapitola 2). Poukazuje zde i na zajímavou a v novější literatuře častěji reflektovanou skutečnost, že působení britské koloniální správy nemělo za následek pouze modernizaci společnosti a jistou europeizaci politických a kulturních institucí, ale i spouštění procesů spíše opačných, projevujících se větším důrazem na ortodoxní tradice, zavádění sociálních norem v podobách, jež byly definovány klasickou sanskrtskou tradicí apod. K souběžnému působení těchto dvou vzájemně protikladných procesů se autorka vrátí ještě později v dalších kapitolách; bylo by vhodné tento prvek více zdůraznit v souhrnných bodech v závěru celé práce. Dnes již klasickou formulaci k této otázce by autorka našla v práci R. Indena *Imagining India*. Oxford, 1990. Ve třetí kapitole věnované roli ženy v rámci kasty autorka přesvědčivě dokládá, že příslušnost k určité kastě nepochybně výrazně formuje život ženy, ale že i žena svou rolí udržovatelky tradic, výchovou dětí, způsobem vedení domácnosti apod. zásadním způsobem přispívá k udržování instituce kasty a předávání kastovního povědomí následující generaci. 4. kapitola se zaměřuje na kontrolu ženské sexuality v jejím vztahu ke kastě. Zde vystupuje do popředí patriarchální charakter tradiční indické společnosti, který svazoval tento typ kontroly s vyšší sociálního postavení či

sociálních pretenzí konkrétních kast. Na příkladech vztahu vzdělaných elit z 19. století k otázce znovuprovdávání vdov je zde opět ukázáno působení sanskrtizace a jisté kulturní bráhmanizace, jež stojí v protikladu k očekávaným modernizačním trendům. Méně překvapivým by se tento protiklad mohl jevit, kdyby jej autorka vztáhla k tehdejší viktoriánské morálce, vůči jejímuž působení nebyly ani indické elity zdaleka imunní. Role, již hraje kontrola ženské sexuality či její absence je pak ukázána v 5. kapitole na drastickém příkladu dalitských žen a též v kapitole 6. věnované sanskrtizaci a její paralele v indické muslimské komunitě, pro niž se vžil termín ašráfizace. Zde je ukázáno, jak je omezování osobní svobody žen provázáno s růstem jejich společenského postavení. Zdá se, že zde panuje téměř inverzní vztah: čím vyšší společenský status, tím slabší je status genderový, tím více omezení v soukromém životě i společenském styku je ženě ukládáno. Naopak, větší svoboda pohybu na spodních příčkách kastovního žebříčku je často více než vyvažována praktickou bezmocností vůči bezpráví a často i přímé brutalitě páchané beztrestně příslušníky vyšších kast. Závěrečnou úvahu v tomto smyslu, měla-li ji autorka nějak takto na mysli (její prvky jsou implicitně obsaženy v předchozím textu) by bylo vhodné začlenit do bodu 7. závěrečného shrnutí. Vzhledem ke komplexnosti problematiky se tento bod jeví jako příliš stručný.

Logická struktura práce dokládá, že autorka nad problematikou hodně přemýšlela a nesnažila se o pouhou bezproblémovou kompilaci předem vybrané literatury. Za zmínku ale stojí snad jeden aspekt, jemuž se autorka ve své práci explicitně nevěnovala a který by si zaslouhoval více pozornosti. Aspekty sociální mobility a postavení žen by bylo vhodné pevněji zasadit do kontextu velkoměstského nebo naopak venkovského či maloměstského prostředí. Zdá se, že většina příkladů, jež autorka uvádí, je brána právě z prostředí tradičnějších, zásadně ještě nenarušených velkoměstským způsobem života. Vzhledem k tomu, že již dnes žije v indických velkoměstech několik desítek procent indického obyvatelstva a tento podíl se bude v budoucnu dále zvyšovat, je namísto otázky, jak fungují mechanismy kastovní kontroly zde, a pokud fungovat přestávají, jaké to má následky pro postavení ženy uvnitř rodiny a ve společnosti.

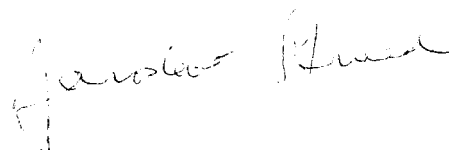
Při uvádění konkrétních příkladů ze specifického prostředí je vždy třeba dbát o co nepřesnější vystižení kontextu. To může být někdy problém při přejímání příkladů ze sekundární literatury, kde nemusí být kontext vždy rozveden v plné šíři. Na s. 33 autorka odkazuje na U. Chakravarty, jež zmiňuje případ nízké tamilské kasty šanárů, jež konvertovala ke křesťanství a „začala pozvolna zahalovat ňadra svých žen, což předtím nebylo zvykem. Snažili se tím napodobit zvyklosti žen z vysokých kast, které byly spojovány s ctností a

distingovaností.“ Zde je možno vyslovit podezření, že skutečná situace byla ještě daleko méně idylická, než se zde popisuje. V tamilské oblasti existovaly v 19. století nízké kasty, jejichž ženám bylo striktně zakázáno si ňadra zahalovat. Tento zákaz byl jedním z mnoha projevů extrémní kastovní diskriminace, soustavného ponižování, jež mělo za cíl udržet tyto kasty v sociální a ekonomické závislosti na kastách vyšších, v této oblasti dominantních. Podrobněji o tom píše např. Kenneth W. Jones ve své knize *Socio-religious reform movements in British India* (NCHI III.1.), Cambridge 1989, s. 156-160. Zejména při práci na druhé kapitole toto dílo rozhodně nemělo zůstat opomenuto.

Značně iritující jsou četné formální nedostatky, které kazí jinak celkově dobrý dojem z této práce. Chybí obsah a úvodní list s prohlášením autorky; naprosto nedotaženo zůstalo formální zpracování poznámkového aparátu: z řady citací je zjevné, že autorka ví, jak se správně cituje, na řadě míst ale těchto pravidel nedbá. Váhu těchto nedostatků částečně snižuje dobře uspořádaná bibliografie na konci práce. Je bohužel zjevné, že nebyly řádně provedeny konečné korektury textu. Tak se stane, že zůstává větší množství neopravených větných konstrukcí, prohřešků proti pravopisu a interpunkci, autorce vypadne z textu slovo (s. 38) nebo dokonce celá část věty (s. 11). Více pozornosti při závěrečných úpravách by práci jednoznačně prospělo. Z obsahového hlediska jde ale o práci poměrně zdařilou, kde je třeba zejména ocenit opravdovou snahu autorky proniknout do metodologicky i faktograficky velmi složité problematiky, samostatně o ní přemýšlet a formulovat vlastní závěry.

Bakalářskou práci Kláry Bulvasové tedy přes uvedené výhrady rozhodně doporučuji k obhajobě.

V Praze dne 15. září 2006

PhDr. Jaroslav Strnad, PhD.

Orientální ústav AV ČR